

A GLOBALIZÁCIÓ GAZDASÁGI HATÁSAI ÉS VÁRHATÓ TÉRBELI KÖVETKEZMÉNYEI AZ ALFÖLDÖN

„Helyünk a világban – Alföldi válaszok a globalizáció folyamataira”

IV. Alföld-konferencia, Békéscsaba, 2008. nov. 27-28.

Prof. Lengyel Imre

elnök, MTA Regionális Tudományos Bizottság
MTA doktora, intézetvezető egyetemi tanár,
SZTE Gazdaságtudományi Kar

Előadás szerkezete

Sokat tudunk a globalizációról, de az ismeretek még nem álltak össze széles körben elfogadott nézetrendszerre, azaz sok még a kérdőjel (még nem látjuk a fáktól az erdőt...).

Csak egy a biztos: a globális gazdasági helytállás **szemléletváltás** nélkül nem megy.

1. *Kérdőjel: A földrajzi tér és távolság „halála”?*

(Az informatika ‘határtalan’ és ‘időtlen’ teret generál?)

2. *Kérdőjel: A globális verseny új közgazdaságtana?*

(Elfelejtjük a régi közgazdaságtani dogmákat? Hogyan rendezi át a globális verseny a régiók gazdaságát?)

3. *Kérdőjel: A globális versenyben Magyarország és régiói helyt tudnak-e állni?*

(Mindent jól csinálunk, csak a fránya amerikai jelzálogpiac bekavart?)

1. A földrajzi tér és távolság „halála”?

A gazdaság térbeli működése alapvetően átalakult az elmúlt évtizedekben:

(a) *Szállítási, kommunikációs költségek lecsökkenése* (összehasonlítható árakon):

- 1930-tól 1990-ig a légi személyszállítás fajlagos (1 főnek 1 mérföldre) költsége kb. 20%-ára,
- 1920-tól 1990-ig a tengeri hajón történő termékszállítás fajlagos (1 tonnának 1 mérföldre) költsége kb. 25%-ára,
- 1940-től 1990-ig az egységnyi időre történő vezetékes telefonálási költségek 5%-ára,
- 1940-től 1990-ig az egységnyi (byte) adat továbbításának költsége 1%-ára.

→ *a távolság és a szállítás szerepe marginalizálódik*

(b) *Térbeli koncentráció* (globális városok vonzáskörzete):

- Japán magrégiója (3 metropoliten: Tokyo, Osaka, Nagoya): terület 5 %-a, lakosság 33-a, GDP 40 %-a
- EU 38 legnagyobb városa (2000-ben): terület 0.6 %-a, lakosság 25%-a, GDP 30 %-a
- Az USA-ban 1997-ben a lakosság 53 %-a élt a 40 nagyvárosi (metropoliten) térségben, az ország területének 1.9 %-án dolgozott a feldolgozóipari foglalkoztatottak 48 %-a

→ *a nagyvárosi (szolgáltatási jellegű) gazdaságok*

Kérdések: Milyen hatása van a szállítási költségek visszaszorulásának? Miért koncentrálik térben a gazdaság?

A tér megkettőződött a globális gazdaságban ('skizofrén' tér?): a távolság és közelség új dimenziói

- **Hagyományos távolság- és térfogalom:** földrajzi, közlekedéshálózati, idő, költség stb.

→ **tárgyi javak és személyek térbeli mozgása:** feldolgozóipar, amihez közlekedési hálózat kell és betanított munkaerő

- **Szervezett közelségen alapuló virtuális tér, kibertér:** kapcsolati tőke, kognitív közelség stb.

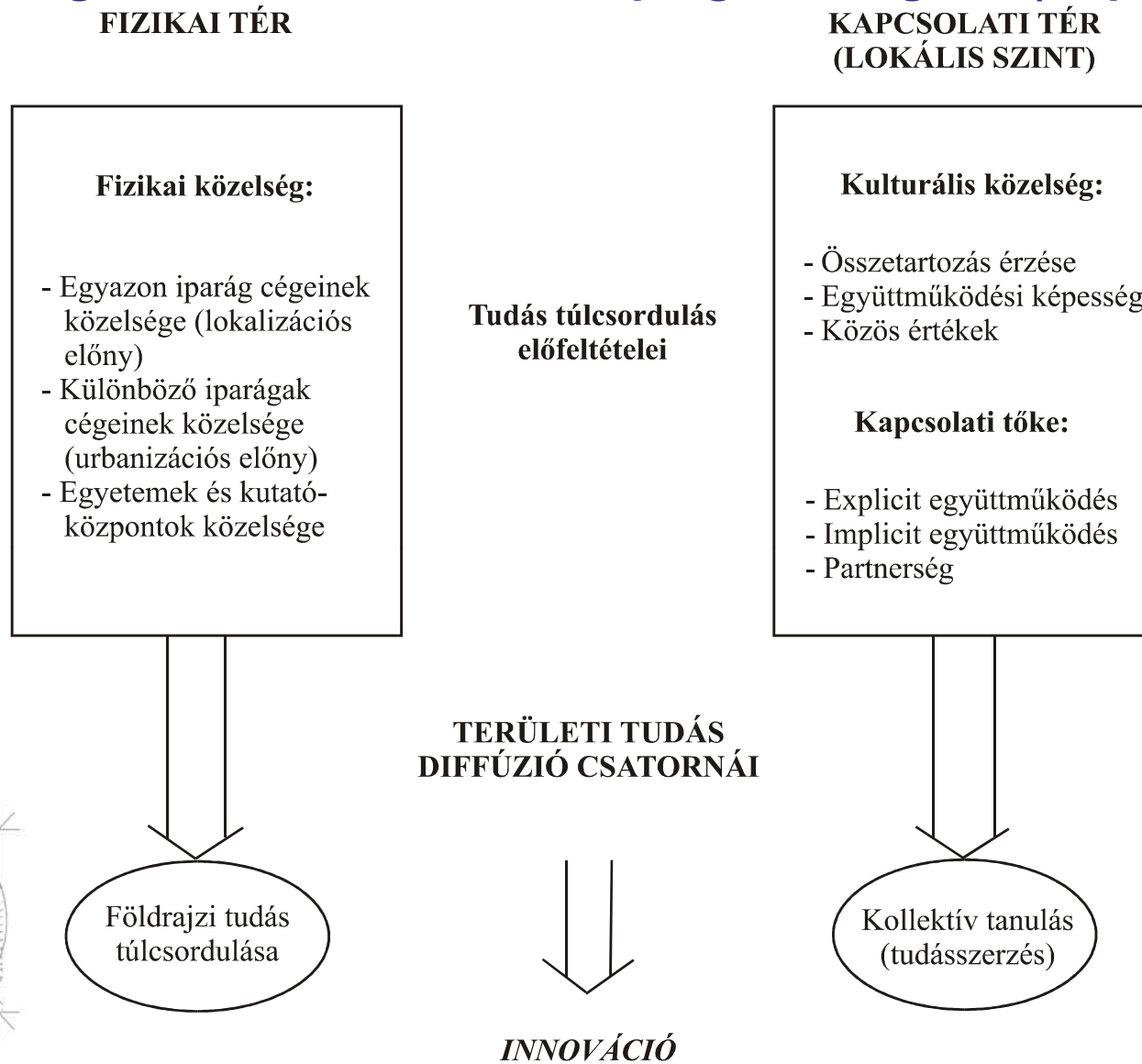
→ **információk, nem tárgyi javak térbeli terjedése:** üzleti szolgáltatások, amihez informatikai hálózat kell és kvalifikált munkaerő

A földrajzi tér és távolság mellett a tudásalapú gazdaságban a **kollektív tanulás** (tapasztalatok interaktív megosztása) a fontos, amely szervezett (intézményi, kognitív és szervezeti) **közelségen** és kapcsolati tőkén alapul
→ megjelent a regionális tudományban a relativitáselmélet☺

→ evolúciós regionális gazdaságföldrajz (a kapcsolati tőke kultúra- és társadalomfüggő, ráadásul egyedi)

Paul Krugman (Nobel-díj, 2008) 'térgazdaságtana' egy új és jól alkalmazható elemzési keretet nyújt (annak, aki megérti☺)

A tér megkettőződése a tudásalapú gazdaságban (Capello, 2005)

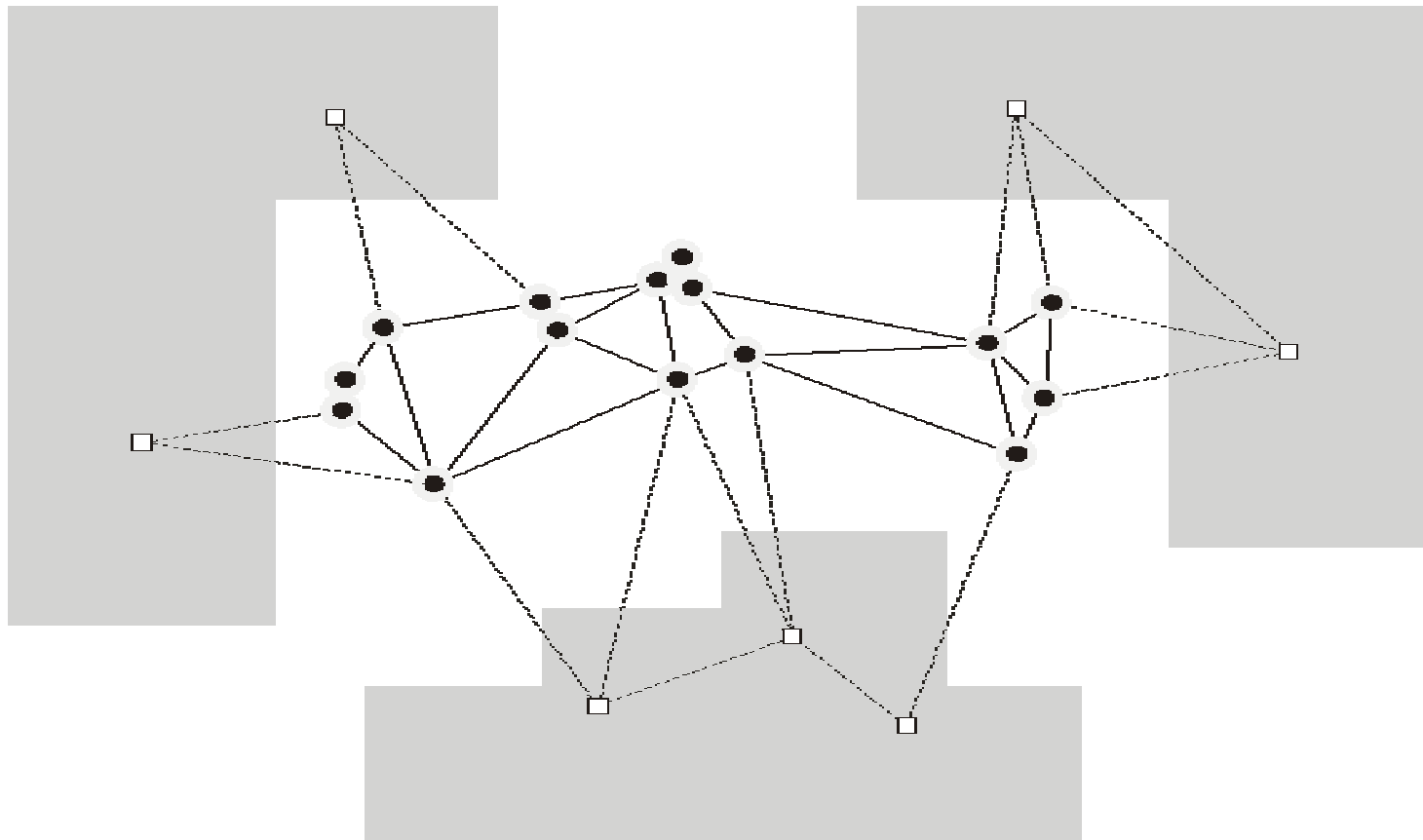

A kétféle gazdasági tér 'házassága' és következményei

- **Újraszerveződő globális specializáció:** a magas hozzáadott értékű tevékenységek térben koncentrálnak (centripetális erők) az alacsonyabb hozzáadott értékű tevékenységek kiszerveződnek (centrifugális erők)
 - **Új piaci szegmensek** az innovatív iparágak által, amihez a kapcsolati (kulturális) közelség és tér kihasználása szükséges
 - **Növekvő mérethozadék** szerepe (főleg a szolgáltatásokban figyelhető meg), elsősorban a kapcsolati térhez kötődő tevékenységeknél
 - **Városrégiók (centrumok)** közötti verseny (csomóponti régiók)
 - Régiók fejlettségétől függő **eltérő vállalati versenysztratégiák:** megkülönböztetés, termékdifferenciálás
 - **Helyi gazdasági szereplők növekvő fontossága (magterületeken):** hálózatosodás, klaszteresedés, valóban fontos közjavak és közszolgáltatások létrehozása
- a globális gazdaság versengő szigetekből és kiszolgáló (termelő) régiókból áll (eltérő fejlődési pályák)
- a centrum-periféria viszonyok újraszerveződése

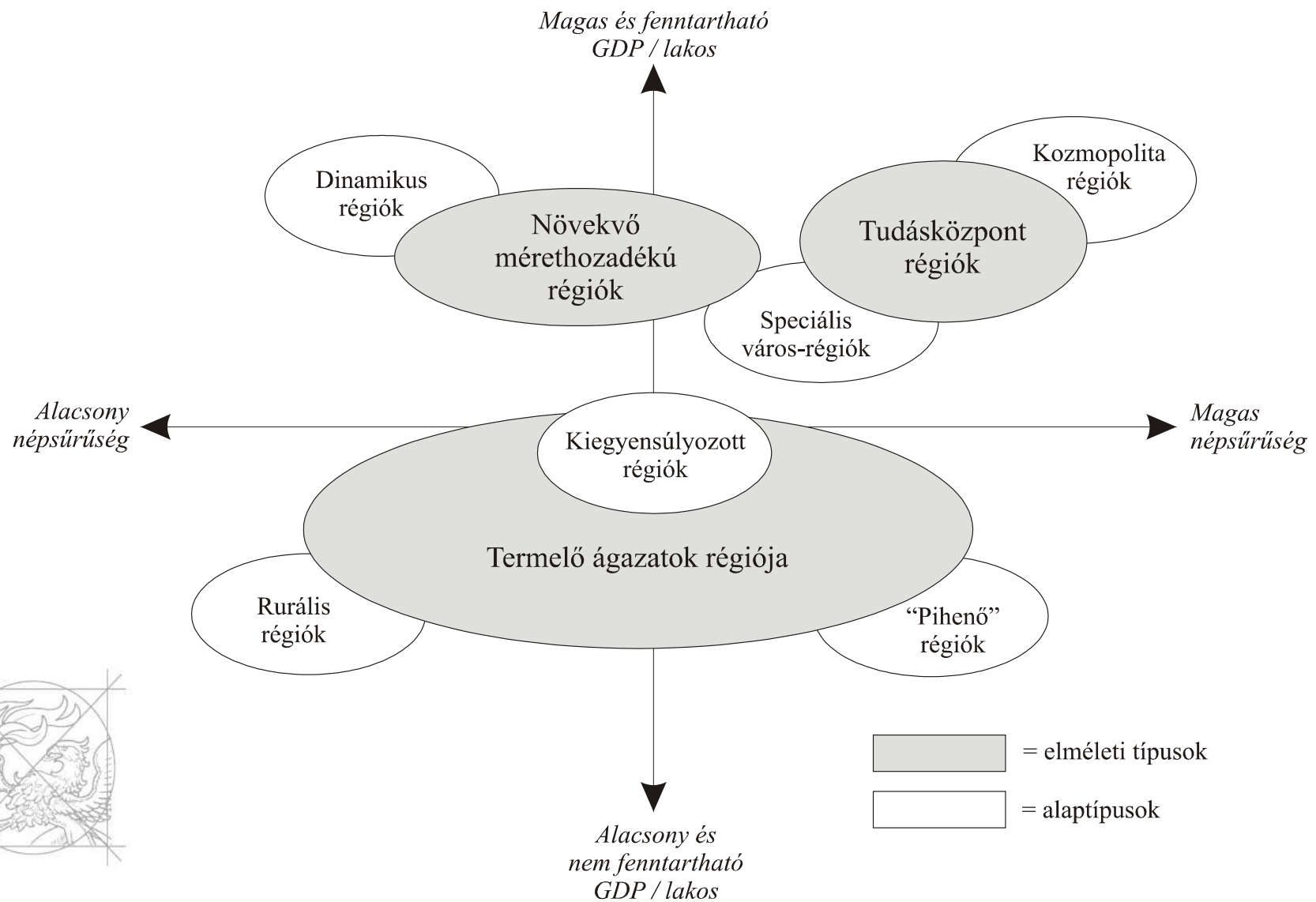

A globális gazdaság térszerveződése (Scott 1998)

- „Regionális motor”
- A relatív jómód és gazdasági lehetőségek „szigetei”
- Jómódú vonzáskörzet
- A globális kapitalizmus extenzív gazdasági határterületei

EU NUTS-2 régiók tipizálása (Martin et al 2003)

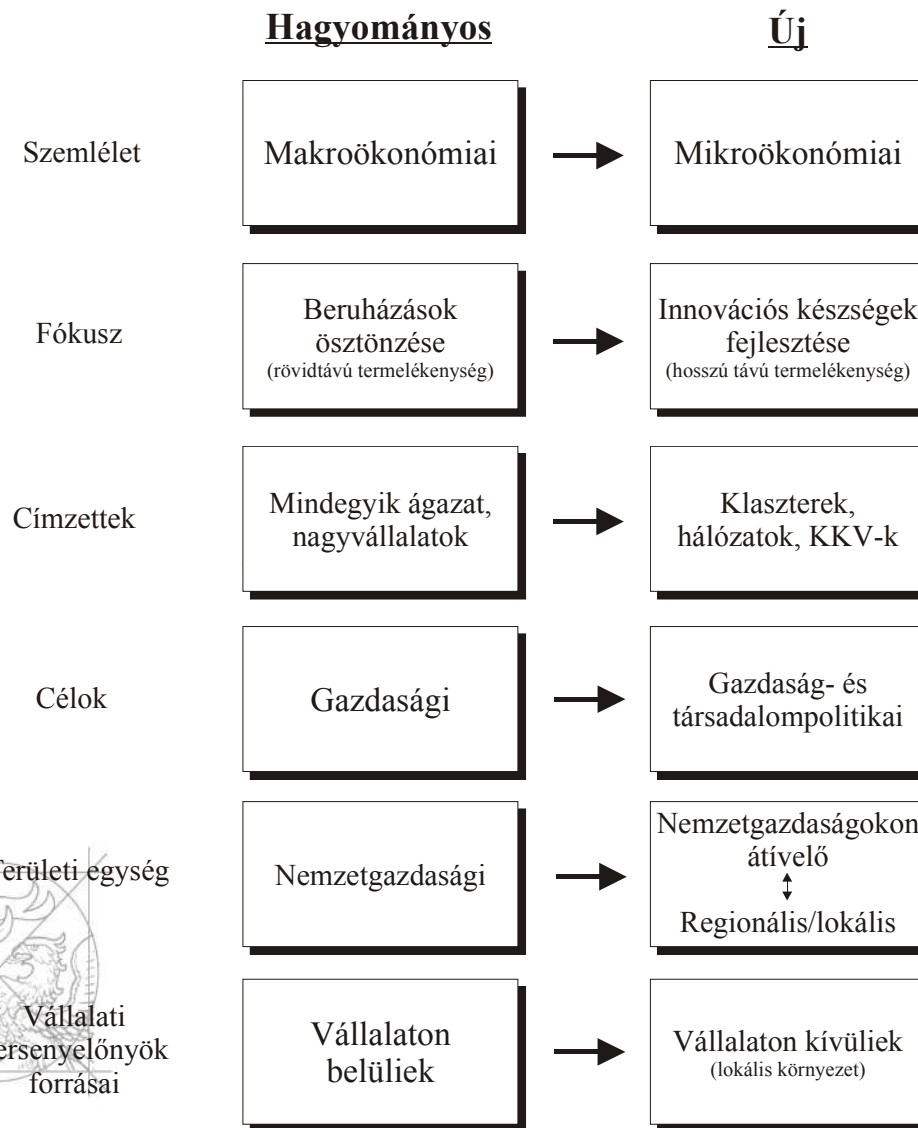

2. A globális verseny új közgazdaságtana?

- **Térbeli konvergencia vagy divergencia?** (mindez automatikus, avagy a beavatkozás sikerétől függ?)
- **Térbeli „láthatatlan kéz”:** komparatív vs. kompetitív előnyök?
- **Tudás-alapú gazdaság:** valami van, de mit is jelent?
- **Konstruált előnyök:** alulról-szerveződő versenystratégiák?

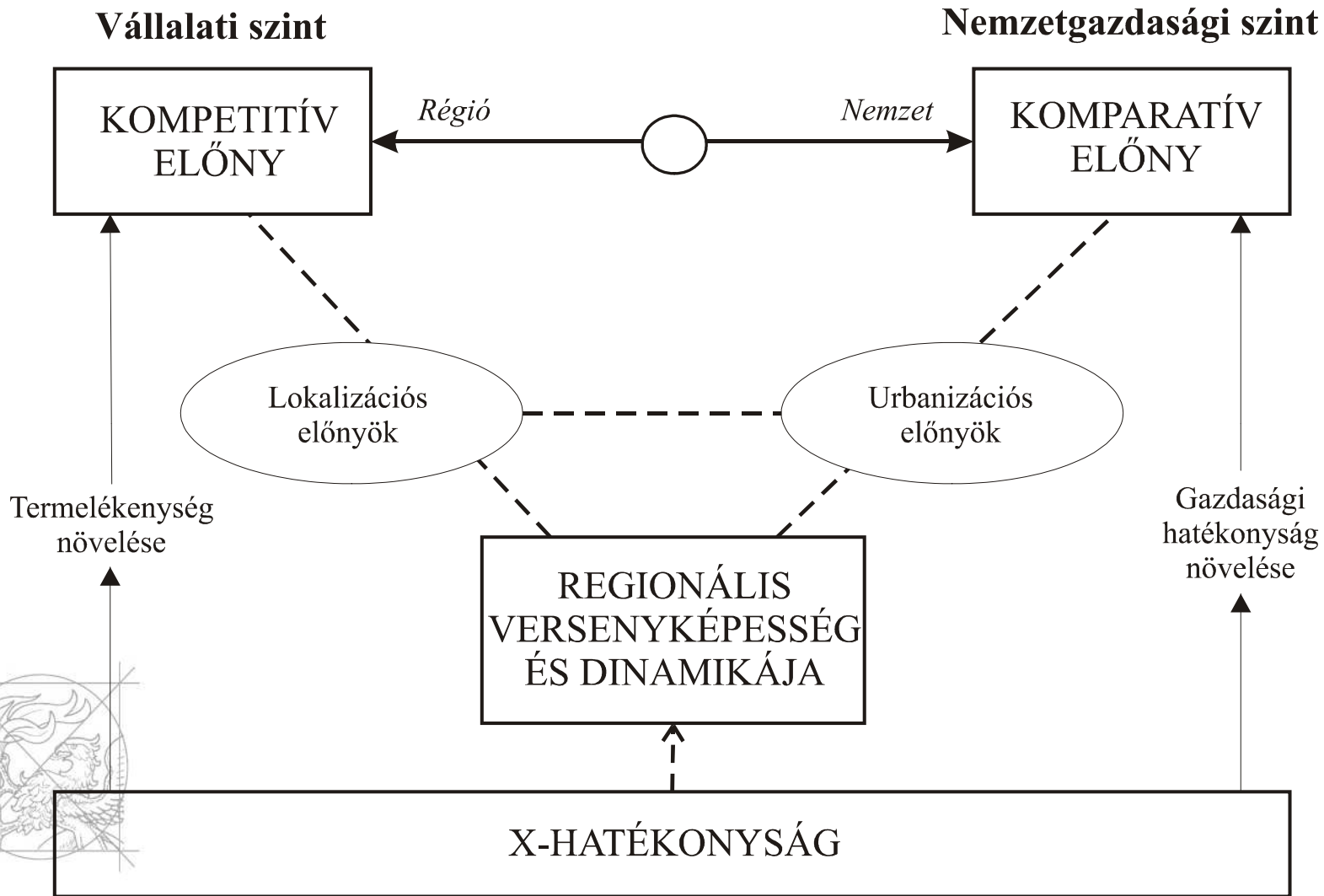
Lényeg: a globális piaci folyamatokat ki és hogyan befolyásolhatja, beleszólhatnak-e a kormányok, a helyi vállalatok, a háztartások?

A globális verseny új közgazdaságtana (Porter 2000)

- A kormányok nem tudnak beleszólni (se a globális vállalatok stratégiájába, se a lakosság deviza eladósodásába stb.)
- Nem országok, hanem centrumok (nagyvárosi térségek) versenyeznek (top down helyett bottom-up fejlesztések)
- Nem ágazatok fejlesztése, hanem klaszterek üzleti környezetének támogatása
- Alkalmazkodó, innovációs készség a döntő (a pénzes befektető jön magától...)

Kompetitív és komparatív előnyök (Budd-Hirmis 2004)

3. A globális versenyben Magyarország és régiói helyt tudnak-e állni?

Világgazdasági Fórum versenyképességi jelentése (2008. okt.)

Magyarország versenyképessége nagyon meggyengült, a 2004-ben EU-taggá vált 10 ország közül a leggyengébb (2008-ban 130 ország, Global Competitiveness Index):

- 2005-06: 35, 2006-07: 41, 2007-08: 47, 2008-09: **62**

A módszertan kissé változott (az országok száma is) az évek alatt, most 12 pillért néztek 3 alcsoportban (összhangban a kompetitív fejlődés szakaszaival):

I. Alapvető előfeltételek (erőforrás-vezérelt): 64

- Intézmények: 64
- Infrastruktúra: 57
- Makrogazdasági stabilitás: 115
- Egészségügy és alapfokú oktatás: 49

II. Hatékonyság javítása (beruházás-vezérelt): 48

- Felsőfokú képzés és tréning: 40
- Termékpiaci hatékonyság: 66
- Munkaerő-piaci hatékonyság: 83
- Pénzpiaci igényesség: 61
- Technológiai felkészültség: 40
- Piac méret: 40

III. Innovációs és szofisztikált tényezők (innováció-vezérelt): 55

- Üzleti szofisztikáltság (kifinomultság): 68
- Innováció: 45

A régiók versenyképessége Magyarországon I.

Régiók	GDP/fő % (PPS, 2006)	GDP éves átlagos növekedése % (1995-2004)	GDP/foglalkoztatott (2004, euróban)	Diplomások aránya %, 2005 (25-64 évesek)
EU-27	100,0	2,3	100,0	22,4
Magyarország	64,0	4,5	42,8	17,1
Közép-Magyaror.	101,6	5,0	56,8	26,6
Közép-Dunántúl	61,0	5,5	41,6	12,6
Nyugat-Dunántúl	66,8	5,2	40,7	13,6
Dél-Dunántúl	45,6	3,2	33,7	12,9
Észak-Magyaror.	42,5	3,6	35,2	12,9
Észak-Alföld	41,9	4,0	32,7	13,3
Dél-Alföld	44,2	2,9	31,8	13,7

A régiók versenyképessége Magyarországon II.

Régiók	Foglalkoztatási arány (15-74 éves lakosság %-ban)			Munkanélküliségi ráta (15-74 éves lakosság %-ban)		
	2001	2007	Eltérés: 2007 - 2000	2001	2007	Eltérés: 2007 - 2001
EU-27	62.6*	65.4*	+2,8	-	-	-
Magyarország	49,8	50,9	+1,1	5,7	7,4	+1,7
Közép-Magyaror.	53,8	56,2	+2,4	4,3	4,7	+0,4
Közép-Dunántúl	52,7	54,7	+2,0	4,3	5,0	+0,7
Nyugat-Dunántúl	55,7	55,8	+0,1	4,1	5,0	+0,9
Dél-Dunántúl	46,3	45,1	-1,2	7,7	10,0	+2,3
Észak-Magyaror.	43,8	44,7	+0,9	8,5	12,3	+3,8
Észak-Alföld	44,2	45,3	+1,1	7,8	10,8	+3,0
Dél-Alföld	49,0	48,4	-0,6	5,4	7,9	+2,5

Miért gyenge a magyar régiók versenyképessége?

Az előadás két fő bevezető kérdése alapján:

1. A közgondolkodás (gazdaságpolitikai, helyi fejlesztési) **egyoldalúan a földrajzi térben és távolságban** gondolkozik ott is, ahol már a **szervezett közelség** erősítése lenne a lényeg (félő, a magyar városok kimaradnak az európai tudásalapú gazdaságból)
2. A területfejlesztési és gazdaságpolitika egyoldalúan a **komparatív előnyök szemléletét** fogadja el ('építsünk utat, a többi magától megoldódik...'), pedig erős a területi verseny, csak jól átgondolt, egyeztetett helyi gazdaságfejlesztési stratégiák lehetnek sikeresek (minden térségben helyi versenystratégia kell, nélküle a vegetálás garantált)

Szemléletváltás kell:

- vegyük észre, hogy globálisan szerveződő piacgazdaság van, ismerni kell előnyeit és hátrányait, alkalmazkodni kell hozzá
- a valós kompetitív előnyökre kell építeni a regionális versenystratégiákat és nem 'délibábokra' vagy napi érdekekre, a helyi gazdaságfejlesztési prioritásokhoz kell igazítani az infrastruktúra fejlesztését
- a vidéki térségek csak magukra számíthatnak, a várost és vidékét a helyi önszerveződésre támaszkodva koordináltan kell fejleszteni
- a vállalkozásokat nem lehet 'felülről-kívülről' boldogítani (mert akkor megboldogulnak...), az önkormányzatoknak együtt kell velük működni

Dilemmák: ehhez a szemléletváltáshoz adottak nálunk a feltételek?

- Kulcskérdés a közigazgatási reform, nélküle egészségügyi, oktatási stb. sincs
- Valós döntési önállóság és hajlandóság (az imitált decentralizáció helyett)
- Hiteles gazdasági szereplők és szerveződések előtérbe kerülése
- Helyi együttműködési készség és korrekt diagnózison alapuló terápia

Mi várható az Alföldön?

Beszélhetünk-e az Alföld gazdaságáról?

Igazából nem, mert **eltérő fejlődési pályák** körvonalazódnak:

- Budapest vonzáskörzete (Kecskemét, Cegléd stb.)
- Északi ipari tengelyhez kapcsolódás (Jászberény, Nyíregyháza)
- Egyetemi városok, mint 'segédmotorok' (Debrecen, Szeged)
- Többi térség, részben hazai piacra termelők, részben rurálisak

Mindegyik fejlődési pálya máshogy fejleszthető, **megfelelő diagnózissal** a terápia is megadható.

- Tapasztalat, a városok meg akarják spórolni a diagnózist és ránézésre alkalmaznak terápiát (Svejk-módszer: beöntés és hashajtó, esetleg eret vágatnak...): ipari park, elkerülő út stb.
- Az önkormányzatok önmagukban nem képesek hatékony gazdaságfejlesztésre, csak pénzköltésre...
- A válság mindig újrarendeződéssel jár és lehetőséget hordoz, nemsokára kiderül, holt tudnak élni vele az Alföldön.

Enyedi György: „csak a hanyatlás megy magától, a sikerért minden nap meg kell küzdeni”

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!